

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA STRATEGII

JAWNE

~~ANONISZ~~
~~STANOWISKO~~

~~WYKAZ~~

Egz. Nr..... 1

**CEL, ZADANIA, STRUKTURA ORGANIZACYJNA
I OGÓLNE ZASADY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU
OBRONY TERYTORIUM KRAJU**

(Skrypt wykładu)

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Biłatu Zbiorów Specjalnych
Nr ewid.....

WARSZAWA

STYCZEŃ

1971

45

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA STRATEGII

JAWNE

~~SECRET~~
~~SECRET~~

~~SECRET~~

Egz. Nr 1

CEL, ZADANIA, STRUKTURA ORGANIZACYJNA
I OGÓLNE ZASADY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU
OBRONY TERYTORIUM KRAJU

(Skrypt wykładu)

40817
BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Biuletynu Zbiorów Specjalnych
Nr ewid. _____

WARSZAWA

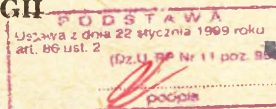
STYCZEŃ

1971

45

A K A D E M I A S Z T A B U G E N E R A L N E G O
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA STRATEGII

JAWNE

PRZEKLASYFIKOWANO
Protokół Nr 12657

Egz. Nr.....

1

**CEL, ZADANIA, STRUKTURA ORGANIZACYJNA
I OGÓLNE ZASADY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU
OBRONY TERYTORIUM KRAJU**

(Skrypt wykładu)

Opracował
zespół oficerów pod kierownictwem

plk dypl. M. JASICZEK

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Działu Zbierów Specjalnych

Nr ewi

40817

W S T Ę P

W obliczu oraz w warunkach permanentnie zarysowujących się stanów wzmożonych napięć w sytuacji polityczno-strategicznej powojennego świata, zrodził się i odpowiednio ukształtował system obrony terytorium kraju.

Z systemem takim wobec określonych właściwości, wieloletnich przyzwyczajeń i dawniej powszechnie dominujących pojęć, kojarzono wyłącznie znajdującą się w dyspozycji Państwa siłę militarną. Obecnie, powszechne już obywatelstwo znajduje pogląd, że we współczesnej wojnie obok wojsk prowadzących działania bojowe na tzw. Froncie zewnętrznym, uczestniczyć będzie cały naród i uruchomione przez niego, dla celów takiej wojny, wszystkie posiadane siły oraz środki działające w ramach Frontu wewnętrznego.

Dlatego też współcześnie rozumianą gotowość obronną oprócz gotowości Sił Zbrojnych, widzianej ponadto w skali ogólnej, Układu Warszawskiego, determinuje również gotowość całego narodu do podjęcia ogromnego wysiłku psychicznego i fizycznego, do przetrwania a równocześnie wojennego rozwinięcia sił wytwórczych ekonomicznego potencjału kraju. Wymaga to odpowiedniego przygotowania już w czasie pokoju do tych zadań całej gospodarki narodowej i administracji państwowej.

Wpływ ekonomiki państw na rozwój siły obronnej i możliwości prowadzenia wojny uwidocznił się w pełni podczas wojen światowych minionego półwiecza. Wpływ ten potwierdzają także doświadczenia powojennego rozwoju naszej ludowej obronności.

Przed pojawieniem się broni raketowo-jądrowej, siłę potencjału ekonomicznego określała w zasadzie wielkość produkcji środków materialnych, niezbędnych do prowadzenia wojny, jaką mogło państwo osiągnąć oraz szybkość przestawienia gospodarki na działalność wojenną, tempo wzrostu produkcji w przemyśłach kluczowych zabezpieczających potrzeby wojenne, a także szybkość uruchomienia seryjnego wytwarzania nowych lub wstrzymanych w czasie pokoju wyrobów dla sił zbrojnych.

W obecnych warunkach, wobec pojawienia się broni raketowo-jądrowej, znaczenie szczególnie świadczące o sile potencjału ekonomicznego - oprócz wcześniej nagromadzonych rezerw i zapasów - posiada żywotność gospodarki, czyli zdolność jej funkcjonowania w warunkach masowych zniszczeń. W takich warunkach szczególnego znaczenia nabiera również tempo przestawienia gospodarki narodowej na tory działalności wojennej oraz operatywność sterowania tym procesem, a także całokształtem działalności Państwa w czasie zagrożenia i wojny. W związku z obiektywnymi trudnościami szybkiego przestawienia gospodarki na tory działalności wojennej ogromnego znaczenia nabierają zapasy jakie zdoła się zgromadzić do czasu rozpoczęcia działań wojennych /i uchronienia przed zniszczeniem/ dla potrzeb sił zbrojnych, zapewnienia ochrony ludności, prowadzenia akcji ratowniczych i odbudowy obiektów mających podstawowe znaczenie zwłaszcza w zakresie łączności i komunikacji, a także zapasy innych środków zabezpieczających ciągłość systemów kierowania i dowodzenia.

Trudno nawet najbogatszym państwom, utrzymywać w okresie pokoju zarówno siły zbrojne jak i całą gospodarkę oraz administrację na stopie odpowiadającej w pełni warunkom i potrzebom czasu wojny.

Różne też względy przemawiają przeciwko lub uniemożliwiają wręcz gromadzenie oraz utrzymywanie szeregu rezerw /środków/ w pełnym asortymencie i wystarczającej wielkości. Dlatego też w naszym systemie OTK szereg zamierzeń, szczególnie w dziedzinie ekonomiki, nie wykracza poza ramy określonych przygotowań, zarówno zadaniowych jak też organizacyjno-mobilizacyjnych. Zakłada się przy tym, że uruchomienie tych zamierzeń, stopniowe lub alarmowe, następować będzie w określonym czasie - stosownie do zaistniałych okoliczności i wynikających potrzeb w zakresie osiągnięcia gotowości obronnej państwa, a. zwłaszcza gotowości bojowej sił zbrojnych oraz gotowości jednostek zmilitaryzowanych. Niektóre z nich, wobec dłuższych cykli finalizowania lub wywoływanych przez nie nieodwracalnych skutków w gospodarce - jako nieuniknionej konsekwencji ich wprowadzenia, wymagają odrębnych i wysocze odpowiedzialnych decyzji podejmowanych przez uprawnione organy.

Zagadnienie pełnego i wzajemnie sprzężonego działania wszystkich, kompleksowo widzianych czynników, decydujących w sprawach obronnych /polityki, ekonomiki oraz potrzeb militarnych/ nabrało szczególnej wagi również w związku z tym, że walka na wielu płaszczyznach między dwoma przeciwstawnymi sobie systemami toczy się bez przerwy już dzisiaj. Jest ona prowadzona z różnym natężeniem w dziedzinie politycznej, ideologicznej, psychologicznej i ekonomicznej. W stanie ogólnego napięcia występują czasami okresy lub tendencje do

uspokojenia i odprężenia. Wnikliwa analiza całokształtu sytuacji i poczynań militarnych państw Zachodnich, a zwłaszcza wchodzących w skład europejskiego skrzydła paktu północno-atlantyckiego, wobec stanowiska grudniowej konferencji Brukselskiej NATO, mimo wszystko nie pozwala jednak na zmniejszenie wysiłku w dziedzinie dalszego umacniania i ulepszania naszego systemu obronnego.

PODSTAWOWE FUNKCJE I WŁAŚCIWOŚCI ORAZ ORGANY SYSTEMU OBRONY TERYTORIUM KRAJU

Obecny kształt naszej obronności zrodzony pod wpływem szczególnych warunków oraz dzięki trosce najwyższych organów partyjno-państwowych o zapewnienie bezpieczeństwa kraju, bazuje na posiadających podstawowe znaczenie przepisach uchwalonej w listopadzie 1967 r. przez Sejm PRL ustawie o POWSZECHNYM OBOWIĄZKU OBRONY POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ.

Kształtując i rozwijając nasz system obronny bazujemy na wieloletnich tradycjach i zdobyczach ruchu robotniczego oraz korzystamy z doświadczeń walk zbrojnych Oręża Polskiego, czerpiąc z nich najistotniejsze treści ideowe. Dlatego też u podstaw tego systemu leży założenie, że obrona Ojczyzny i socjalistycznych zdobyczy Narodu Polskiego, umacnianie naszej obronności, a także przygotowanie ogółu ludności i mienia narodowego na wypadek bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa i wojny, jest obowiązkiem ogółu obywateli i organów administracji państwowej i gospodarki narodowej, organizacji społecznych i zawodowych.

Obowiązek obrony Ojczyzny jest więc obowiązkiem powszechnym. Podlegają jemu wszyscy obywatele zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku oraz świadczeń osobistych i rzeczowych. W ramach tego obowiązku poszczególni obywatele uczestniczą w składzie określonych organów wojennego systemu kierowania i zarządzania, pełnią służbę wojskową, służyć będą w jednostkach zmilitaryzowanych lub też w formacjach samoobrony. Jak już wyżej wspomniano, powszechny obowiązek obrony wyraża się także w wykonywaniu określonych świadczeń osobistych lub rzeczowych na rzecz przygotowania i obrony własnego gospodarstwa /domu lub zakładu pracy/, gromady, miasta, a także na rzecz obrony organizowanej w skali powiatu czy też województwa.

W realizacji wymienionej Ustawy oraz Uchwały nr 366 Rady Ministrów z 1968 r. i aktów normatywnych Komitetu Obrony Kraju z 1969 r., w latach tych ustalone zostały podstawowe formy organizacyjne i główne elementy przedstawionej w wykładzie /temat nr 13/ struktury kierowania i zarządzania w czasie wojny. Określona została w sposób kompleksowy struktura i zadania naczelnych i terenowych organów w sprawach obronności, a także ustalone zostały wzajemne powiązania zadaniowe i funkcjonalne tych organów. Wyznaczone zostały odpowiednie stanowiska kierowania na czas wojny, zarówno dla potrzeb organów na szczeblu centralnym, jak i dla potrzeb wojewódzkich oraz powiatowych komitetów obrony.

Powołano też organy wykonawczo-koordynacyjne: sekretariaty i zespoły planowania obronnego - stanowiące niezbędny aparat pracy Komitetu Obrony Kraju i terenowych komitetów obrony oraz określonych osób wchodzących w skład komitetów. Organy te, współdziałające z zarządami instytucji centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz z departamentami wojskowymi ministerstw, wykonują

bezpośrednio lub nadzorują i koordynują realizację planowania i szkolenia obronnego oraz prac organizacyjno-mobilizacyjnych, stosownie do postanowień Komitetu Obrony Kraju w zakresie przygotowań obronnych państwa i zadań realizowanych przez resorty na rzecz Sił Zbrojnych.

Zostały także w 1970 r. unormowane sprawy w przedmiocie dotyczącym reklamowania oraz militaryzacji. Jednostki zmilitaryzowane wraz z oddziałami samoobrony, obok wyznaczonej części sił zbrojnych - wojsk obrony terytorium kraju, stanowią określoną siłę obronną działającą na obszarze kraju stosownie do ustalonych zadań w ramach systemu obrony terytorium kraju.

Te rozwiązania organizacyjne są obecnie doskonałe i rozwijają się zgodnie z koncepcją, określającą podstawowe zadania i założenia w zakresie obronnego przygotowania obszaru kraju, ogólnej struktury i zasad działania organizmu państwowego oraz społeczno-gospodarczego w czasie wojny, zadań sił obrony terytorium kraju, a także zasad planowania obronnego, w tym też prac organizacyjno-mobilizacyjnych. Zapewniają one optymalne dzisiaj warunki osiągnięcia podstawowego celu obrony kraju, którym jest zdolność i gotowość przeciwstawienia się różnym formom zbrojnej napaści i zapewnienia żywotności oraz sprawności funkcjonowania kraju w warunkach uderzeń współczesnych broni i ich skutków.

Stąd też przyjęta na czas wojny struktura systemu obrony terytorium kraju, występujące w niej układy podstawowych organów i ich zadania, a także przygotowywane siły i środki odpowiadają podstawowym funkcjom w zakresie tej obrony, do których w szczególności należą:

- 1/ militarne zwalczanie nieprzyjaciela na obszarze kraju;
- 2/ przeciwdziałanie wojnie psychologicznej i jej skutkom;
- 3/ zapewnienie sprawnego przebiegu mobilizacji, formowania sił zmilitaryzowanych, uzupełniania i zaopatrywania Sił Zbrojnych PRL;
- 4/ udział w zabezpieczeniu przegrupowania własnych i sojuszniczych sił zbrojnych;
- 5/ utrzymanie ciągłości oraz żywotności kierowania i zarządzania Państwem, działania całego organizmu państwowego, władzy i administracji, gospodarki narodowej oraz porządku wewnętrznego, a także życia społeczno-politycznego, nawet w warunkach dużych zniszczeń i strat;
- 6/ ochrona ludności oraz zapewnienie jej niezbędnego minimum egzystencji w warunkach wykonywanych przez nieprzyjaciela uderzeń środkami konwencjonalnymi oraz stosowania przez niego broni masowego rażenia;
- 7/ likwidacja skutków uderzeń nieprzyjaciela na kraj oraz opanowanie ewentualnego kryzysu i chaosu jaki może nastąpić w wyniku takich uderzeń, a także odtwarzanie priorytetowych i najważniejszych z obronnego punktu widzenia systemów oraz dziedzin działalności Państwa.

Odpowiednio do podstawowego celu oraz wymienionych funkcji obrony terytorium kraju, uwzględniającej charakter przewidywanego zagrożenia, a także stosownie do zobowiązań Polski w ramach Układu Warszawskiego, został ukształtowany system obrony, który na czas bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa i na czas wojny obejmuje:

- 1/ określony, strukturalno-organizacyjny system kierowania i zarządzania, jednolity na wszystkich szczeblach, którego organy przygotowuje się w sposób zapewniający trwałość tego systemu i ciągłość jego działania;
- 2/ siły zbrojne, których określona część, pozostając w granicach obszaru kraju:
 - zapewnia zwłaszcza osłonę powietrzną tego obszaru, zabezpiecza stanowiska kierowania Komitetu Obrony Kraju i jego działów oraz ochrania inne szczególnie ważne obiekty;
 - prowadzi walkę, w tym zapewnia ochronę i obronę granicy państwowej, ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczenia szczelności granicy morskiej;
 - w określonym zakresie bierze udział w obronie przed bronią masowego rażenia;
- 3/ obronnie przygotowaną gospodarkę narodową i administrację państwową do funkcjonowania w czasie wojny, gotową do wydzielania i określonego działania jednostek zmilitaryzowanych - jako części składowej sił i środków OTK oraz do militaryzacji niektórych swoich dziedzin szczególnie ważnych z punktu widzenia obronnego Państwa, jego bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- 4/ obronę terytorialną łącznie z obronnie przygotowanym społeczeństwem, w tym również rozwiniętymi formacjami samoobrony - zakładowymi, terenowymi oraz specjalistycznymi oddziałami samoobrony.

Rdzeniem i niejako centralnym filarem naszego systemu obronnego, umożliwiającym właściwą realizację zadań obrony terytorium kraju, jest przyjęty układ zarządzania i kierowania oraz dowodzenia w zakresie tej obrony.

Działalność wojenna, wynikająca ze szczególnych warunków dyktowanych specyficznymi wymaganiami i potrzebami wojny, wnosi nowe prawa oraz dyktuje konieczność podejmowania innych, wciąż

nowych, skuteczniejszych metod i form działania. Dlatego też mechanizm zarządzania i kierowania a także dowodzenia, odpowiadający warunkom pokojowym, w obliczu nowych /wojennych/ praw i warunków musi ulegać pewnym, często bardzo istotnym modyfikacjom i dostosowaniom.

Również i w naszym kraju zostały podjęte szczególne badania, w wyniku których został szczegółowo rozwiązany i w miarę potrzeb oraz możliwości doprowadzony do najniższych ogniw organizacyjnych, system kierowania i zarządzania państwem w czasie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa i w czasie wojny.

Zasadnicze elementy wojennego systemu zarządzania i kierowania, wraz z wynikającą, specyficzną strukturą organizacyjną, aby mogły skutecznie spełniać swoje zadania, zostały w miarę możliwości wkomponowane w istniejący, pokojowy system organizacji i funkcjonowania gospodarki oraz administracji. Podstawowym założeniem było przy tym przyjęcie takich rozwiązań strukturalno-organizacyjnych, aby w razie potrzeby, w drodze jedynie nieznacznych przeobrażeń, poszczególne ogniwa tego systemu mogły zacząć skutecznie działać w nowych warunkach szczególnej sytuacji stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa i czasu wojny. Z tych również względów przyjęto, że system ten będzie w miarę prosty i jednocześnie zapewniający wysoką operatywność działania.

Struktura tego systemu zakłada, że kierowanie całokształtem życia państwowego w okresie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny, przebiegać będzie w podstawowych relacjach:

- 1/ Komitet Obrony Kraju - ministerstwa występujące w składzie poszczególnych działów KOK;
- 2/ Komitet Obrony Kraju - wojewódzkie /równorzędne/ komitety obrony.

Rozwinięcie założonej na czas "W" struktury organizacyjnej systemu obrony terytorium kraju, podejmowanie działalności przez występujące w tym systemie organy kierowania i zarządzania, może następować stopniowo lub w warunkach ograniczonego czasu - jednocześnie /w trybie alarmowym/. Zawsze jednak następować powinno odpowiednio do potrzeb w zakresie osiągania odpowiedniej gotowości obronnej państwa lub jego określonych dziedzin. Poszczególne czynności w tym zakresie powinny narastać w zależności od rozwoju sytuacji polityczno-militarnej i oceny zagrożenia bezpieczeństwa Państwa.

Ustalenie takich czynności i sterowanie wprowadzeniem ich w życie na poszczególnych szczeblach administracji i gospodarki, w przypadku powstania określonej potrzeby, a także wielostronność zadań obronnych stawiają dość rygorystyczną konieczność stałego kierowania oraz koordynacji poszczególnych poczynań w tych dziedzinach i to zarówno podczas pokoju - celem przygotowania obrony jak też podczas zagrożenia bezpieczeństwa oraz w czasie działań wojennych. Oznacza to, że wszystkie siły i środki obrony Państwa muszą być ujęte w racjonalne ramy organizacyjne, a ich działalność kierowana i koordynowana na szczeblu centralnym przez powołany w tym celu specjalny organ, zwykle pod przewodnictwem szefa Rządu, na niższych zaś szczeblach - przez powołane, odpowiednie organy terenowe. Rozwiązanie takie, o czym jest mowa w dalszej części niniejszego skryptu, przyjęto w zasadzie w większości krajów Europy.

W naszych warunkach postulatом tym odpowiada, usankcjonowany ustawą z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony PRL, system kierowania i zarządzania obronnością, zakładający skupienie i realizowanie w czasie pokoju ogółu spraw obronnych

w rękach specjalnego organu Rady Ministrów - Komitetu Obrony Kraju. W świetle przepisów tej ustawy wymieniony Komitet wykonuje konstytucyjne uprawnienia Rady Ministrów w zakresie ogólnego i szczegółowego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju, a jego ustalenia w tym zakresie są wiążące dla organów administracji państwowej i gospodarki narodowej.

Kompetencje, zadania oraz skład organizacyjny Komitetu Obrony Kraju, jak również zasady jego działania zostały ustalone przepisami uchwały nr 366 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1968 r. W świetle przepisów tej uchwały, w ramach swojego zakresu działania, Komitet w szczególności:

- 1/ ustala generalne założenia obrony Państwa na wypadek zagrożenia jego bezpieczeństwa i wojny;
- 2/ określa kierunki rozwoju obronności kraju w czasie pokoju;
- 3/ ustala zadania w zakresie przygotowań obronnych Państwa oraz wytycza kierunki działania i szkolenia w tej dziedzinie;
- 4/ ustala założenia organizacji Sił Zbrojnych, dziedzin i jednostek podlegających militaryzacji oraz samoobrony ludności;
- 5/ określa wielkość i podział wydatków na cele obronne;
- 6/ koordynuje w zakresie obronności kraju działalność naczelną i terenowych organów administracji państwowej i gospodarki narodowej;
- 7/ rozpatruje sprawozdania naczelną oraz terenowych organów administracji państwowej i gospodarki narodowej z realizacji zadań mających znaczenie dla spraw obronności.

Powołanie Komitetu Obrony Kraju oraz wyznaczenie kierowników działów tego Komitetu, nie zmienia ustalonych kompetencji i obowiązków poszczególnych ministrów /równorzędnych/ w zakresie przygotowania obronnego podległych resortów oraz realizowanych przez nie zadań na rzecz Sił Zbrojnych i innych potrzeb obronnych Państwa.

Dla kierowania sprawami obronnymi na szczeblu terenowym, powołano wojewódzkie /równorzędne: m.st. Warszawa i m.Łódź/, powiatowe, miejskie, dzielnicowe i osiedlowe komitety obrony a w ważniejszych zakładach pracy powołano również zakładowe komitety obrony. Szczegółowe zagadnienia dotyczące terenowych komitetów obrony ustalają przepisy uchwały nr 02/69 KOK z dnia 15 lutego 1969r. oraz wytyczne Przewodniczącego Komitetu Obrony Kraju z dnia 6 listopada 1969 r. w sprawie zasad powoływania i działania terenowych komitetów obrony podległych wojewódzkim komitetom obrony i ich organów oraz zakresu działania osób wchodzących w skład tych komitetów.

Ustalenia w sprawie organów kierowania i zarządzania w czasie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa i w czasie wojny zawierają projekty dokumentów przygotowanych do wydania w sytuacji, kiedy ich podjęcie stanie się niezbędne. Z chwilą podjęcia takich dokumentów przez Radę Państwa, Komitet Obrony Kraju staje się naczelnym organem państwowym, powołanym do kierowania całokształtem życia państwowego w czasie wymienionego zagrożenia i wojny. Przewiduje się, że do zakresu działania Komitetu Obrony Kraju w tym czasie będzie należało w szczególności:

1/ kierowanie całokształtem spraw dotyczących obrony Państwa;

- 2/ sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie stosunków między państwowych i międzynarodowych;
- 3/ sprawowanie zwierzchnictwa nad Siłami Zbrojnymi PRL;
- 4/ kierowanie działalnością naczelnych i centralnych organów administracji państwowej oraz terenowych komitetów obrony, a także sprawowanie ogólnej koordynacji w tym zakresie;
- 5/ kierowanie gospodarką narodową i finansami Państwa;
- 6/ czuwanie nad sprawami bezpieczeństwa, ochrony i warunków życia ludności.

Przewodniczący, rozwiniętego na czas wojny, Komitetu Obrony Kraju i jego zastępcy oraz inni powołani członkowie Komitetu tworzą Prezydium, które w szczególnych okolicznościach oraz w sprawach nie cierpiących zwłoki, może działać, wydawać rozporządzenia i podejmować uchwały w imieniu Komitetu.

Stosownie do obowiązujących przepisów mogą być powołani pełnomocnicy Komitetu Obrony Kraju dla określonych jednostek organizacyjnych Sił Zbrojnych PRL, obszarów kraju, określonych dziedzin administracji państwowej i gospodarki narodowej oraz dla wykonywania zadań szczególnych.

Ministrowie, przewodniczący komisji i komitetów oraz kierownicy centralnych urzędów i instytucji kierować będą oraz zarządzać poszczególnymi dziedzinami administracji państwowej i gospodarki narodowej, stosownie do zakresu działania tych osób oraz ustaleń Komitetu Obrony Kraju i sprawowanej działalności koordynacyjnej przez kierowników działów KOK.

Kompetencje i zadania prezydiów rad narodowych oraz inne zadania związane z kierowaniem obroną podczas zagrożenia bezpieczeństwa i wojny, wykonywać mają odpowiednio rozwinięte terenowe komitety obrony. Natomiast poszczególnymi dziedzinami spraw w zakresie terenowej administracji państwowej, kierować będą nadal wydziały /równorzędne/ prezydiów rad narodowych, zgrupowane w działach terenowych /wojewódzkich i powiatowych oraz/równorzędnych/ komitetów obrony, a więc stosownie do analogicznych rozwiązań strukturalno-organizacyjnych przyjmowanych w tym zakresie na szczeblu centralnym.

x

x

x

Działalność komitetów do spraw obronnych w naszym kraju ma już głębokie tradycje. Powoływane one były w sytuacjach trudnych, wymagających wysoce operatywnego działania.

Po zakończeniu działań wojennych naród przystąpił do odbudowy zniszczonego kraju. Było to główne zadanie, któremu kierownictwo partyjno-państwowe poświęciło całość swojego wysiłku. Aby sprostać temu ogromnemu zadaniu, w warunkach jednoczesnego zapewnienia ochrony granic oraz bezpieczeństwa wewnętrznego i związanej z tym likwidacji zbrojnych band reakcyjnego podziemia, dla wyłącznej realizacji określonych zadań w tym względzie, należało ukształtować odpowiedni organ państwowy oraz podporządkować jemu określone siły operacyjne. Podjęcie zadań przez odrębny wyspecjalizowany organ w tym zakresie, pozwoliło wypełniać bez reszty przez Rząd pierwszoplanowe zadania odbudowy kraju zniszczonego latami okupacji i wojny.

Dlatego też kierowanie rozbrojeniem i likwidacją zbrojnych band reakcyjnego podziemia, decyzją centralnych władz partyjno-rządowych z 1946 r., zostało powierzone PAŃSTWOWEMU KOMITETOWI BEZPIECZEŃSTWA /PKB/ w składzie:

- minister obrony narodowej /przewodniczący Komitetu/,
- minister bezpieczeństwa publicznego,
- zastępca ministra obrony narodowej do spraw polityczno-wychowawczych,
- szef Sztabu Generalnego WP,
- dowódca Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- główny komendant Milicji Obywatelskiej.

Obszar kraju podzielony został na strefy odpowiadające w zasadzie granicom administracyjnym województw. W strefach tych utworzono wojewódzkie komitety bezpieczeństwa /WKB/ w składzie:

- wojewódzki sekretarz PPR /przewodniczący komitetu/,
- dowódca największej jednostki wojskowej stacjonującej na danym terenie, jego zastępca do spraw polityczno-wychowawczych i szef sztabu,
- szef wojewódzkiego urzędu bezpieczeństwa,
- dowódca jednostki Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- wojewódzki komendant Milicji Obywatelskiej.

Wymienionym komitetom podporządkowane zostały wszystkie oddziały wojska, KBW, MO, lokalne grupy samoobrony oraz w sprawach wywiadu i agentury - organy bezpieczeństwa publicznego. Komitety te działały do połowy 1948 r.

O celowości i słuszności przedstawionych rozwiązań świadczyły układy wewnętrznych i zewnętrznych stosunków polityczno-społecznych i militarno-strategicznych. Dzięki przyjętym rozwiązaniom, a zwłaszcza maksymalnemu zbliżeniu funkcji zarządzających i wykonawczych w warunkach połączonych akcji różnorodnych i odmiennie działających jednostek organizacyjnych, działania te były zdecydowanie szybkie i skuteczne.

Należy jednocześnie zauważyć, że skład organizacyjny i reprezentacja komitetów poszczególnych szczebli, a także nazwa tych komitetów, w pełni odpowiadały potrzebom wynikającym z aktualnych warunków w e w n ę t r z n e g o z a g r o ż e n i a Państwa. Można przypuszczać, iż w warunkach w których dominującym byłoby z a g r o ż e n i e z e w n ę t r z n e , już w tamtych pierwszych, szczególnych latach powojennych, zarówno właściwości jak i skład organizacyjny komitetów, a zwłaszcza na szczeblu centralnym, uległyby poważnemu rozszerzeniu.

WARUNKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE ORAZ ICH WPŁYW NA KSZTAŁTOWANIE OBECNEJ STRUKTURY SYSTEMU OBRONNEGO PRL

Obecny kształt naszej ludowej obronności, stanowiącej system jednolicie działających środków i poczynań o charakterze politycznym, społeczno-gospodarczym i militarnym, podejmowanych przez partię i państwo socjalistyczne przy czynnym poparciu i udziale całego społeczeństwa, zrodził się pod wpływem zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych warunków oraz wynikającej z tych warunków troski władzy ludowej o zapewnienie bezpieczeństwa kraju.

Dlatego też, na kształt tego systemu w poważnej mierze wpłynęła sytuacja lat pięćdziesiątych, a zwłaszcza wojna koreańska i konflikt w rejonie Morza Karaibskiego oraz wynikająca w

światłe tych wydarzeń konieczność zaangażowania w problematykę współcześnie rozumianej obronności szerokiego aktywu społeczno-politycznego i państwowego oraz szerokich, odpowiednio zorganizowanych rzesz społeczeństwa.

W 1949 r. mocarstwa zachodnie, gwałcąc postanowienia konferencji poczdamskiej, powołały Niemiecką Republikę Federalną doprowadzając tym samym do podziału Niemiec. Następnie powołały do życia agresywny, skierowany przeciwko państwom socjalistycznym, pakt północnoatlantycki - NATO.

Na początku lat pięćdziesiątych sytuację międzynarodową do ostatecznych granic zaostrza wywołana przez amerykański imperializm wojna w Korei. W 1955 r. - Niemiecką Republikę Federalną włączono w skład NATO, udostępniając jej tym samym arsenał nowoczesnego uzbrojenia.

Przygotowaniom wojennym państw imperialistycznych towarzyszyły ustawicznie wzrastające ilości doświadczalnych wybuchów jądrowych i gromadzonych w Stanach Zjednoczonych AP a później w Wielkiej Brytanii zapasów broni atomowej. Doktryny tych państw, a zwłaszcza USA, uwzględniając szeroki rozwój wymienionej broni wraz ze środkami jej przenoszenia, przewidywały prowadzenie działań wojennych z wykonywaniem masowych uderzeń na terytoria państw socjalistycznych.

Oprócz ogólnie zarysowanych warunków zewnętrznych, w rozwiązaniach organizacyjnych i zadaniowych obrony terytorium kraju uwzględniono warunki wynikające z miejsca oraz roli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w ewentualnej, przyszłej wojnie.

Terytorium naszego kraju, wchodząc w skład wschodniej części Środkowo-Europejskiego Teatru Działań Wojennych, stanowi pomost między centralnymi obszarami Europy Zachodniej a Związkiem Radzieckim. Na terytorium Polski znajduje się szereg obiektów o znaczeniu strategicznym i operacyjnym, a zwłaszcza: komunikacyjnych, przemysłu kluczowego i energetyki. Na obszarze tym wyodrębniają się naturalne rubieże, posiadające szczególne znaczenie operacyjno-strategiczne oraz znacznie rozwinięte zespoły sieci osadniczej. W poszczególnych rejonach kraju znajdują się stałe obiekty wojskowe, a szczególnie wchodzące w skład systemu OPK oraz stanowiące bazy zaopatrzenia i uzupełnień wojsk operacyjnych. Trzeba również zauważyć, że w przypadku bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny, na terenie kraju rozwiną się zgrupowania wojsk operacyjnych, bazy lotnicze, część urządzeń poszczególnych frontów i walczących armii, ośrodki szkoleniowe itp. Pojawią się także szczególnie newralgiczne ośrodki sterowania działalnością i zaopatrywaniem wojsk i związane z tym systemy łączności.

To wszystko wywołuje konieczność liczenia się z możliwością wykonania przez nieprzyjaciela, już w pierwszych chwilach ewentualnego konfliktu zbrojnego, zmasowanych uderzeń na obszar kraju siłami lotnictwa i środków bezpilotowych z możliwością użycia broni raketowo-jądrowej łącznie. Oddziaływanie przez przeciwnika na obszar kraju zarówno wymienionymi jak i innymi siłami oraz środkami, może mieć głównie na celu podważenie potencjału ekonomicznego i zdeorganizowanie wewnętrznego życia kraju, a także niszczenie obiektów wojskowych, wzbranianie dopływu uzupełnienia i zaopatrzenia do wojsk operacyjnych - własnych i sojusznicznych - działających na poszczególnych kierunkach zewnętrznego frontu wojny

W obliczu tych wydarzeń, a także w związku z ponownym zaostreniem się sytuacji w latach 1959-1961 z zarysowującą się możliwością konfliktu zbrojnego na teatrze europejskim, stanęliśmy wobec konieczności opracowania nowych założeń strategiczno-obronnych i stworzenia szczególnego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego, działającego z uwzględnieniem zarówno zadań wynikających z ustaleń podjętych w ramach państw - sygnatariuszy Układu Warszawskiego jak też warunków narastającego zagrożenia.

W wyniku tak kształtujących się sytuacji i potrzeb, w latach 1959-1962 założone zostały zręby, obecnie rozwiniętego i - stosownie do nowych doświadczeń - doskonalonego systemu OBRONY TERYTORIUM KRAJU.

Celem zapewnienia procesów sprawnego kierowania działalnością organów państwowych w zakresie przygotowania kraju do obrony, Rada Ministrów uchwałą nr 66 z dnia 18 lutego 1959 r. powołała Komitet Rady Ministrów do spraw Obrony Kraju pod nazwą KOMITET OBRONY KRAJU z przewodniczącym - Prezesem Rady Ministrów. W skład powołanego Komitetu ponadto weszli: wiceprezes Rady Ministrów - jako zastępca przewodniczącego oraz: przewodniczący KPPRM, ministrowie Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych - jako członkowie, a także Szef Sztabu Generalnego - jako sekretarz Komitetu.

Do zadań Komitetu Obrony Kraju w szczególności należało: wytyczanie i koordynowanie działalności obronnej naczelnych i terenowych organów administracji państwowej oraz prezydiów rad narodowych, inicjowanie, opracowywanie lub opiniowanie wnoszonych pod obrady Rządu projektów ważniejszych aktów prawnych dotyczących przygotowania obrony kraju, a także rozpatrywanie okresowych sprawozdań wymienionych organów administracji i prezydiów z wykonania za-

dań mających znaczenie w sprawie tych przygotowań.

Komitet Obrony Kraju został upoważniony do powoływania wyspecjalizowanych Komisji KOK.

Między innymi 1 lipca 1961 r. powołano Komisję, która działając pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów, opracowała projekt przepisów przyjętych w uchwale nr 003 Komitetu Obrony Kraju z 7 lutego 1962 r. w sprawie przygotowania organizacji i działalności naczelnych i terenowych organów państwowych na wypadek wojny. Uchwałą tą została zatwierdzona koncepcja organizacji naczelnych i terenowych władz państwowych w okresie wojny oraz projekt dekretu o Komitecie Obrony Kraju i terenowych komitetach obrony. Częściowo założenia tych dokumentów zostały przeniesione i usankcjonowane przepisami ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL.

Dnia 16 listopada 1962 r. została powołana Komisja KOK, której zadaniem było bieżące koordynowanie szczegółowego planowania operacyjnego i prac organizacyjno-mobilizacyjnych, wydawanie wytycznych w tych sprawach i bieżące kontrolowanie stanu realizacji tych prac oraz składanie Komitetowi Obrony Kraju okresowych sprawozdań i przedstawianie wniosków dotyczących zasadniczych opracowań do jego decyzji. W związku z tym, że waga rozpatrywanych spraw oraz potrzeba operatywnych decyzji wymagała szerszych kolektywnych konfrontacji i wielostronnych skojarzeń, w skład tej Komisji między innymi weszło czterech członków Biura Politycznego KC PZPR.

W rzeczywistości, wobec szczególnej sytuacji zewnętrznej, kolejne posiedzenia Komisji miały charakter plenarnych sesji Komitetu Obrony Kraju działającego w znacznie rozszerzonym składzie uczestniczących osób / zaproszonych/, a podejmowane w tym try-

bie decyzje w formie ogólnie obowiązujących uchwał KOK, wyrażały wynik rozstrzygnięć podejmowanych na szczeblu najwyższych organów partyjno-rządowych.

Na jednym z takich posiedzeń, postanowiono dalsze przygotowania obronne przenieść na ministerstwa działające w ramach "działów resortowych"^{x/} i na prezydia rad narodowych, a poprzez te organy - na ogół obywateli /uchwała nr 009 KOK z dnia 16 listopada 1962 r./. W przygotowaniach tych Komitet zwrócił szczególną uwagę na konieczność zapewnienia dostatecznych, kompleksowo realizowanych warunków ochrony ludności celem przetrwania w warunkach ewentualnej wojny globalnej. Zadania w tych sprawach poszczególnymi uchwałami zostały nałożone na ministrów oraz na przewodniczących prezydów WRN odpowiedzialnych ponadto za przygotowanie organizacji i funkcjonowania terenowych komitetów obrony w czasie zagrożenia i wojny. Koordynację przygotowania do działalności w tym czasie ministerstwa, zgrupowanych w działy KOK, powierzono wyznaczonym członkom KOK - osobom odpowiedzialnym za organizację i funkcjonowanie działów KOK, które to osoby zaczęto określać jako kierowników działów KOK.

Komitet Obrony Kraju ponadto na wymienionym już posiedzeniu dnia 16 listopada 1962 r. podjął uchwałę nr 008 w sprawie przygotowania obrony terytorium kraju. Uchwałą tą zatwierdzony został "Plan Operacyjny Obrony Terytorium Kraju /część ogólna/".

Dorobek myśli teoretycznej, w latach późniejszych wzbogacony został doświadczeniami ćwiczeń praktycznych prowadzonych często wspólnie przez siły zbrojne, jednostki przewidziane do militaryzacji i samoobrony z udziałem organów gospodarki narodowej i administracji państwowej. Ćwiczenia takie, a zwłaszcza ogólnokrajowe wieloszczeblowe ćwiczenie "KRAJ-68" oraz wspólne ćwiczenia prowadzone na obszarach poszczególnych woje-

^{x/}Załącznik nr 3 do uchwały nr 003 KOK z dnia 7 lutego 1962 r.

wództw, pozwoliły ukształtować istniejący i aktualnie obowiązujący model systemu zarządzania i kierowania Państwem w czasie bezpośredniego zagrożenia jego bezpieczeństwa i w czasie wojny.

Istnienie szeregu nierozstrzygniętych problemów międzynarodowych oraz konsekwencje wynikające z pojawienia się i rozwoju jakościowo nowych środków prowadzenia wojny, stworzyły szczególną sytuację polegającą na okresowych zmianach w stopniu napięcia w stosunkach międzynarodowych - z możliwością zaistnienia stanu bezpośredniego zagrożenia włącznie. Sytuacja taka powodowała konieczność wprowadzania w życie określonych przedsięwzięć obronnych w siłach zbrojnych oraz w najważniejszych dziedzinach gospodarki narodowej i administracji państwowej.

Zgodnie z art. 28 ust. 1 i 2 Konstytucji PRL podjęcie takich przedsięwzięć możliwe było jedynie w obliczu mobilizacji i wojny oraz w przypadku ogłoszenia stanu wojennego. Przypadki te nie odpowiadały /i nie odpowiadają/ szczególnym warunkom rozwoju sytuacji wywołującej stany zagrożenia i wynikającym stąd potrzebom skrytego oraz odpowiednio stopniowanego podnoszenia gotowości sił zbrojnych ze stanu stałej gotowości tych sił oraz podnoszenia i osiągania pełnej gotowości obronnej państwa.

W celu zapobieżenia nieprzewidzianym następstwom wynikającym z gwałtownego pogarszania się sytuacji, zabezpieczenia potrzeb obronnych i całości życia kraju oraz możliwości wcześniejszego, a także jednolitego w poszczególnych układach /sferach/ naszej obronności zrealizowania najniezbędniejszych przedsięwzięć, odpowiednio do zaistniałych warunków, Komitet Obrony Kraju uchwałą nr 001 z dnia 7 lutego 1962 r. - wprowadził dwa szczególne stany. Poprzedzają one /stwierdzono w uzasadnieniu/ stany przewidziane wspomnianym postanowieniem Konstytucji.

Stan PIERWSZY - podwyższonej gotowości obronnej Państwa. Polega on na powzięciu przez Komitet Obrony Kraju, w okresie wzmożonego napięcia, decyzji przystąpienia do realizacji określonych części planów operacyjnych OTK, z jednoczesnym określeniem zakresu i charakteru związanych z tym przedsięwzięć.

Stan DRUGI - bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL. Jest to stan wprowadzany wobec bezpośredniej groźby napaści zbrojnej. W tej sytuacji następuje wydanie przez Radę Państwa dekretów umożliwiających podejmowanie decyzji niezbędnych dla zabezpieczenia sprawnego funkcjonowania wszystkich dziedzin życia państwowego w okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny. Wprowadzenie takiego stanu wywołuje możliwość pełnego uruchomienia wszystkich planów, a zwłaszcza dotyczących rozwinięcia wojennego systemu kierowania, rozwinięcia sił i środków obrony oraz podjęcia produkcji wojennej stosownie do zadań planu roku obliczeniowego.

Decyzje Komitetu Obrony Kraju w powyższych sprawach stworzyły lepszą podstawę do planowania operacyjnego i gospodarczo-obronnego w systemie OTK, planowania realizowanego na rzecz ochrony ludności, a także stworzyły niezbędne w tym czasie zasady prawne do realizacji dalszych szczegółowych prac kształtujących strukturę i właściwości organów wojennego systemu kierowania i zarządzania. Ustalenia te, w późniejszych latach, znalazły pełne zastosowanie podczas opracowywania czynności niezbędnych do podjęcia w gospodarce narodowej i administracji państwowej - w celu uzyskania przez nie odpowiedniego poziomu gotowości obronnej Państwa.

SILY OBRONY TERYTORIUM KRAJU,
PODZIAŁ TYCH SIŁ I ICH WYKORZYSTANIE

W ramach obrony terytorium kraju, dla potrzeb tej obrony, zostały zorganizowane lub pod względem mobilizacyjnym przygotowane siły i środki. Wykonywać one będą w sposób samodzielny lub we współdziałaniu z innymi siłami odpowiednie zadania obronne, a w szczególności:

- 1/ zwalczanie wszelkich przejawów zbrojnej działalności przeciwnika skierowanej na obszar naszego kraju;
- 2/ utrzymanie optymalnej, dla danych warunków wojny, sprawności i ciągłości działania najważniejszych z punktu widzenia potrzeb militarno-obronnych i ogólnokrajowych dziedzin życia politycznego, społeczno-gospodarczego oraz administracji;
- 3/ zapewnienie ogółowi ludności miast i wsi oraz w zakładach pracy warunków przetrwania i przezwyciężenia skutków uderzeń, a zwłaszcza broni rakietowo-jądrowej przeciwnika.

Tak więc, stosownie do wymienionych funkcji, w naszym systemie OTK występują wojska Obrony Terytorium Kraju, jednostki zmilitaryzowane oraz siły i środki powszechnej samoobrony /formacje samoobrony/.

Wojska Obrony Terytorium Kraju przeznaczone są do obrony powietrznej, ochrony granicy państwowej i zwalczania na obszarze kraju ewentualnych desantów powietrznych i morskich oraz likwidacji przejawów dywersyjnej działalności przeciwnika, a także / w drodze realizacji innych zadań/ do zabezpieczenia swobody działania wojsk operacyjnych, zwłaszcza w zakresie przegrupowania tych wojsk, zapewnienia ciągłości kierowania państwem ze stanowisk kierowania oraz udziału w likwidacji skutków uderzeń broni masowego rażenia.

Jednostki zmilitaryzowane resortów gospodarki narodowej

i administracji państwowej przeznaczone są do utrzymania porządku publicznego i bezpieczeństwa wewnętrznego /jednostki resortu spraw wewnętrznych/, do odbudowy i utrzymania w stanie zdolnym do eksploatacji linii i węzłów komunikacyjnych, łączności i energetyki, zakładów przemysłowych, ośrodków administracyjnych, urzędzeń komunalnych itp. obiektów.

Jednostki te, w zależności od przeznaczenia, podległości organizacyjnej, właściwości /możliwości/ dysponowanego sprzętu, w tym zwłaszcza transportu, mogą być wykorzystane ze szczebla centralnego, poprzez szeroki manewr, przeprowadzony w skali kraju - stosownie do potrzeb w tym zakresie. Działalność tych jednostek może również ograniczać się do realizacji zadań w skali określonego okręgu, województwa lub powiatu - odpowiednio, jak to już wspomiano, do organizacyjnego podporządkowania lub operacyjnej podległości tych jednostek.

Stąd też niektóre resorty oraz organy wojewódzkich i powiatowych komitetów obrony przygotowują oddziały napraw lub odbudowy obiektów i urzędzeń kolejowych, telekomunikacyjnych, energetycznych i gazowniczych oraz odbudowy obiektów i urzędzeń w poszczególnych dziedzinach przemysłu, wydobywania i przetwórstwa. Przygotowywane są również oddziały ochronno-porządkowe, ratownictwa, pomocy medycznej i zaopatrzenia.

Wymienione jednostki objęte są szczególnymi przepisami o militaryzacji, a osobom wchodzącym w skład tych oddziałów nadawane są przydziały organizacyjno-mobilizacyjne.

Siły i środki powszechnej samoobrony przeznaczone są do utrzymania porządku publicznego na szczeblu wsi, gromady, osiedla i dzielnicy miasta oraz do zapewnienia niezbędnej samoobrony, ochrony i ratownictwa ludności, a także do naprawy lub odbudowy zniszczonych, lokalnych obiektów i urządzeń komunikacyjnych, komunalnych itp.

Należy również dodać, że szerokie rzesze społeczeństwa zorganizowanego w formacjach samoobrony są najbardziej powszechnym ogniwem w systemie OTK. Samoobrona społeczeństwa, ujęta w stosowne ramy organizacyjne, zapewniana jest poprzez powszechny udział ludności w masowym szkoleniu i wykonywaniu określonych świadczeń na rzecz obronnego przygotowania, a gdy zajdzie taka potrzeba - poprzez obronne działania realizowane w skali lokalnej.

Przygotowanie społeczeństwa do aktywnego uczestniczenia w obronie terytorium kraju polega na przeszkoleniu każdego obywatela w zakresie znajomości zadań obronnych i zachowania w warunkach współczesnej wojny, oraz na przystosowaniu do sprawnego uczestniczenia w odpowiednich formacjach samoobrony. W składzie tych formacji występują terenowe i zakładowe oddziały samoobrony oraz specjalistyczne oddziały samoobrony.

Obecnie zorganizowanych zostało, przy czynnym udziale terenowych sztabów wojskowych oraz stowarzyszeń wyższej użyteczności o charakterze obronnym, około 13 000 oddziałów skupiających ponad 2 mln osób. Tak więc, stopień nasycenia terenu zorganizowanymi formacjami samoobrony jest zadowalający. Dlatego też, dalszy wysiłek w tym zakresie jest kierowany na jakościowe doskonalenie tych formacji.

O SYSTEMACH KIEROWANIA I ZARZĄDZANIA SPRAWAMI
OBRONNYMI W NIEKTÓRYCH KRAJACH SOCJALISTYCZNYCH
I KAPITALISTYCZNYCH

Przyjmowane w naszym kraju rozwiązania w sprawach obronnych państwa, a zwłaszcza dotyczące struktur kierowania i właściwości występujących w tym strukturach organów oraz dotyczące powszechnej samoobrony /zawężony zakres zadań występującej w innych państwach tzw. "obrony cywilnej"/ - systematycznie są konsultowane z innymi państwami, sygnatariuszami Układu Warszawskiego. Szczególnie pozytywne i systematyczne konsultacje prowadzone są z odpowiednimi organami ZSRR, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Węgierskiej Republiki Ludowej.

Charakter współczesnych działań wojennych, prowadzonych przy wykorzystaniu broni raketowo-jądrowej o dalekim, praktycznie nieograniczonym zasięgu i dużej sile niszczenia /w wyniku zrzuconej z samolotu przez Amerykanów w dniu. 6.VIII.1945 r. bomby atomowej na HIROSIMĘ o wagomiarze 20 kt TNT, na ogólną liczbę ok. 255 000 mieszkańców 78 150 zostało zabitych, 37 242 rannych i 13 983 zaginęło, a na liczbę około 75 000 budynków 62 000 uległo zniszczeniu przy powierzchni zniszczenia - około 12 km²/, stworzył możliwości rażenia celów i dywersyjnego oddziaływania na każdy rejon i wybrany /rozpoznany/ obiekt państwa znajdującego się w stanie wojny. Z tego też względu możliwość skutecznej obrony terytorium państwa, wraz ze znajdującym się na nim potencjałem ludzkim i materialnym, zależy będzie w dużym stopniu od przygotowania administracji i gospodarki oraz całego społeczeństwa do skutecznej obrony w ramach tak zwanej obrony terytorialnej lub obrony cywilnej.

Ustawodawstwo w sprawach dotyczących obronności państw socjalistycznych uznaje zasadę powszechności obowiązku uczestniczenia w pracach na rzecz przygotowań i realizacji zamierzeń o charakterze obronnym. Celowi takiej obrony /powszechnej/ służą i są podporządkowane wszystkie siły i środki. Zadania obronne mają charakter ogólnonarodowy i ogólnopństwowy, a także międzynarodowy - o ile dotyczą spraw wymagających jednolitego i odpowiednio powiązanego działania w skali kilku państw wchodzących w skład Układu.

1. Przyjmowane w niektórych krajach obozu socjalistycznego rozwiązania strukturalno-organizacyjne obrony państwa.

Czechosłowacka Republika Socjalistyczna

W Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej podstawowymi aktami ustawodawczymi regulującymi dziedzinę obronności są: ustawa z 1961 r. o obronie Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej i ustawa z 1949 r. o obowiązku wojskowym^{x/}.

Ustawa o obronie CSRS reguluje podstawowe zadania, kompetencje i obowiązki organów państwowych, organizacji społecznych, jednostek gospodarki uspołecznionej i obywateli w dziedzinie obronności, określa zasady na których opiera się obrona Republiki oraz środki służące zabezpieczeniu obronności.

Administracja w dziedzinie obrony należy przede wszystkim do Prezydenta Republiki, Rządu CSRS, ministrów: Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych oraz rad narodowych.

Prezydent Republiki, zgodnie z art. 62 Konstytucji, jest naczelnym dowódcą sił zbrojnych, ogłasza na wniosek rządu stan wojenny i na mocy postanowienia Zgromadzenia Narodowego ogłasza wojnę w razie zbrojnej agresji na Czechosłowację lub w wykonaniu zobowiązań

^{x/} Ponadto w końcu 1968 r. powołano Radę Obrony Państwa na czele z I Sekretarzem KC KPCzS.

międzynarodowych w obronie zbiorowej przed agresją. Prezydent Republiki, jako naczelny dowódca sił zbrojnych, wydaje przepisy odnoszące się do żołnierzy, określa zasady szkolenia i służby wojskowej oraz organizacji sił zbrojnych.

Prezydent może w okresie zwiększonego zagrożenia bezpieczeństwa państwa zarządzić powołanie do nadzwyczajnej służby wojskowej, na czas niezbędny, żołnierzy rezerwy, a także powołanie do służby w formacjach samoobrony i ochrony osób podlegających obowiązkowi wojskowemu, przeznaczonych do tych formacji.

Prezydent zarządza mobilizację i demobilizację. Prezydent mianuje na stopnie wojskowe generałów, stanowi o dobrowolnym wstępowaniu do służby wojskowej cudzoziemców, udziela obywatelom czechosłowackim zezwoleń na wstępowanie do służby wojskowej w innym państwie itd.

Rząd CSRS organizuje i zapewnia wykonanie zadań państwa między innymi w dziedzinie umacniania jego bezpieczeństwa. Zgodnie z Konstytucją, w razie zwolnienia urzędu Prezydenta Republiki - do czasu wyboru nowego prezydenta i złożenia przez niego przysięgi, jak również w okresie, kiedy Prezydent z ważnych przyczyn nie może wypełniać swoich funkcji, wykonywanie tych funkcji przechodzi na Rząd. W takich przypadkach Rząd może upoważnić szefa Rządu do wykonania poszczególnych funkcji Prezydenta; naczelne dowództwo nad siłami zbrojnymi przechodzi na ten czas na szefa Rządu /art. 65/. W dziedzinę obronności Rząd może wkraczać w ramach wykonywania szeregu ogólnych funkcji poruczonych jemu Konstytucją.

Na podstawie ustawy o obronie Rząd może: szczegółowo regulować obowiązki wynikające z ustawy, ogłaszać obowiązek pracy na rzecz obronności i regulować odmiennie stosunek pracowniczy w okresie gotowości obronnej Państwa, wydawać wytyczne mające na celu

wprowadzenie w życie ustawy, nakładać na obywateli określone obowiązki z zakresu obrony cywilnej, ustalać zakres obowiązków w dziedzinie zakwaterowania sił zbrojnych i zasady postępowania w tych sprawach itd. Z uwagi na wydzielenie obrony cywilnej z resortu Obrony Narodowej i podział sił zbrojnych na Czechosłowacką Armię Ludową oraz Wojska Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Rząd realizuje administrację obrony państwa w ogóle.

Ministerstwo Obrony Narodowej jest naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie wojskowości. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zaś, realizuje administrację w zakresie obrony cywilnej i podległych jemu sił.

Zgodnie z Konstytucją rady narodowe, przy szerokim udziale obywateli, między innymi umacniają obronność Republiki /art. 89/, a zgodnie z ustawą o radach narodowych wszechstronnie przyczyniają się do umacniania obronności państwa /§ 2/. Rady Narodowe wszystkich stopni współdziałają w wykonaniu ustawy o obowiązku wojskowym w zakresie obrony terytorium kraju i w sprawach związanych z przeprowadzeniem poboru. Wraz z innymi organami, rady narodowe podejmują wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia najwyższej gotowości obronnej Państwa. Konkretne zadania rad narodowych w dziedzinie obronności wynikają przede wszystkim z ustaw o obronie CSRS i o obowiązku wojskowym.

Niemiecka Republika Demokratyczna

W 1955 r. Izba Ludowa Niemieckiej Republiki Demokratycznej uchwaliła ustawę o uzupełnieniu Konstytucji NRD. Treścią ustawy jest określenie podstawowych konstytucyjnych zasad obrony Republiki i stworzenie podstaw prawnych do wydania zwykłego ustawodawstwa obronnego.

Ustawa z 1956 r. traktuje o utworzeniu Narodowej Armii Ludowej i powołaniu Ministerstwa Obrony Narodowej.

Ustawa zaś z 1960 r. powołuje Narodową Radę Obrony Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Zadaniem Rady jest organizowanie i zabezpieczenie obrony państwa oraz socjalistycznych zdobyczy mas pracujących, jak również określenie środków służących tym celom. Izba Ludowa lub jej Prezydium może przekazać Radzie również inne zadania. Rada składa się z Przewodniczącego powołanego przez Radę Państwa oraz co najmniej 12 członków. Radą kieruje jej przewodniczący a w czasie jego nieobecności jeden z członków Rady - upoważniony przez przewodniczącego. Rada działa na podstawie uchwalonego przez nią statutu i odpowiada za swoją działalność przed Prezydium Izby Ludowej.

Podstawowym aktem ustawodawczym jest ustawa z 1961 r. o obronie NRD, która reguluje następujące ważniejsze zagadnienia: podstawy obrony Republiki, organizację obrony, służbę w obronie Republiki i ludności oraz stan obronny i zadania organów państwowych w zakresie ochrony ludności, obronę przeciwlotniczą, świadczenia osobiste i rzeczowe, w tym również korzystanie z nieruchomości, obowiązek zakwaterowania sił zbrojnych, ćwiczenia sił zbrojnych i wstęp na określone tereny, a także świadczenia na rzecz sprzymierzonych sił zbrojnych oraz wynagrodzenia i odszkodowania w związku z ćwiczeniami.

Jednolite kierownictwo w dziedzinie obrony i bezpieczeństwa państwa sprawuje Narodowa Rada Obrony NRD. Zadania określone przez Radę obowiązane są realizować wszystkie organa państwowe, które ponadto, w ramach swego zakresu działania, zabezpieczają gotowość obronną poprzez organizacje społeczne i bezpośredni udział mas pracujących.

W wypadku niebezpieczeństwa agresji lub dokonania agresji przeciwko NRD albo w wykonaniu międzynarodowych zobowiązań sojusznicznych, może być wprowadzony stan obronny. Wprowadza go Rada Państwa NRD, a obwieszcza Przewodniczący Rady Państwa. Na okres trwania stanu obronnego Rada Państwa może regulować prawa obywateli i wymiar sprawiedliwości, stosownie do potrzeb obrony Republiki, w sposób odmienny niż w Konstytucji.

Podstawowym organem kierującym dziedziną obronności państwa NRD, jest Narodowa Rada Obrony. Skupia ona centralnie funkcje administracji państwa w zasadniczych sprawach obronności Republiki w ogóle, a więc obejmującej obronę zbrojną realizowaną przez siły zbrojne i ochronę ludności przed skutkami napadu nieprzyjacielskiego. Administrację obrony państwa w szerokim zakresie realizuje Minister Obrony Narodowej. Określone zadania w dziedzinie obronności wykonują też wszystkie inne organa państwowe, jednostki gospodarcze organizacje ludu pracującego i wszyscy zdolni do tego obywatele.

Węgierska Republika Ludowa

Zakłada się, że na czas wojny jednolite kierownictwo państwowe /polityczne, militarne i gospodarcze/ zostanie skupione w Radzie Obrony Kraju z I Sekretarzem KC WSPR na czele. Szczegóły w tym zakresie zostaną uregulowane w przygotowanym dekrete przekazującym wymienionej Radzie pełnię władzy na czas wojny.

Na wypadek wojny Rada Obrony Kraju przy pomocy swego sekretariatu i wyspecjalizowanego aparatu do spraw: politycznych, militarnych, wewnętrznych i sprawiedliwości, ekonomiczno-politycznych,

zagranicznych oraz nauki, kultury i zdrowia, będzie kierowała działalnością poszczególnych resortów i wojewódzkich komitetów obrony.

Do głównych zadań Rady, rozwijanej funkcjonalnie na dwóch stanowiskach kierowania, będzie należało w szczególności kierowanie: obroną kraju, ochroną i zaopatrzeniem ludności, polityką wewnętrzną i zagraniczną oraz gospodarką narodową, a także mobilizowanie ogółu ludności do wykonania zadań wojennych.

Obecnemu Komitetowi Obrony podlegają Wojewódzkie Komitety Obrony, których działalność w czasie "W" rozszerza się odpowiednio do właściwości Rady Obrony Kraju i obejmuje zwłaszcza kierowanie polityczną, społeczną i gospodarczą działalnością województwa, kierowanie poprzez występujący na tym szczeblu sztab obrony cywilnej sprawami ochrony ludności oraz mobilizowanie zasobów ludzkich dla potrzeb obrony kraju. WKO w czasie wojny podlegają Radzie Obrony Kraju.

Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii .

W SFRJ ustawowa regulacja dziedziny obronności ma charakter kompleksowy i opiera się na następujących podstawowych założeniach:

- 1/ zasadzie najszerszej pojętej powszechności,
- 2/ skupieniu administracji sprawami obrony narodowej w resorcie obrony narodowej,

3/ dominującej roli terenowych ciał przedstawicielskich i ich organów w realizowaniu zadań obronnych na danym terenie, udziale w umacnianiu obronności wszystkich organów państwowych, samorządów pracowniczych i innych organizacji ludu pracującego.

Sprawami z zakresu obrony narodowej - jak głosi ustawa, zarządzają /administrują/ w granicach swoich kompetencji: Prezydent Republiki, Związkowa Rada Wykonawcza, Rada Obrony Narodowej, Związkowy Sekretariat do spraw Obrony Narodowej i inne organa wymienione w ustawie. Organa te wykonują swoje zadania w ramach i na podstawie Konstytucji oraz ustawy o obronie narodowej i innych przepisów.

Do kompetencji Prezydenta Republiki należy:

- 1/ zatwierdzanie podstawowych planówⁱ zamierzeń w dziedzinie obrony państwa,
- 2/ ogłaszanie częściowej lub powszechnej mobilizacji,
- 3/ zarządzanie ewakuacji określonych rejonów kraju,
- 4/ wykonywanie innych zadań z zakresu obrony narodowej, poruczonych konstytucją i ustawami związkowymi.

Prezydent Republiki przewodniczy Radzie Obrony Narodowej, która jest jego organem doradczym.

Związkowa Rada Wykonawcza czuwa nad realizowaniem zadań obronnych, nadzoruje działalność organów państwowych i innych organów pozostających w związku z realizacją tych zadań oraz wydaje dyspozycje organom administracji w przedmiocie wykonania wytycznych i zaleceń Rady Obrony Narodowej. Związkowa Rada Wykonawcza może upoważniać Sekretarza Związkowego do spraw Obrony Narodowej do wykonywania niektórych spośród wymienionych funkcji Rady.

Rada Obrony Narodowej przede wszystkim:

- 1/ zajmuje się planowaniem organizacji i mobilizacji osobowych i materialnych zasobów kraju na potrzeby obrony narodowej oraz określa sposób ich realizacji,
- 2/ ustala środki i formy koordynacji działalności właściwych organów w zakresie obrony narodowej,
- 3/ przedstawia propozycje potrzeb na cele obronne do narodowego planu gospodarczego i budżetu,
- 4/ wykonuje inne zadania z dziedziny obrony narodowej, przekazane do jej kompetencji Konstytucją i innymi przepisami.

Wytoczne i zalecenia Rady realizują w granicach swojego zakresu działania właściwe organa państwowe oraz organizacje ludu pracującego.

Związkowy Sekretariat do spraw Obrony Narodowej:

- 1/ wykonuje przepisy i inne zadania z zakresu obrony narodowej, przekazane do jej kompetencji,
- 2/ współpracuje z innymi organami państwowymi w sprawach przygotowania i ustalenia planów mobilizacji osobowych i materiałowych zasobów państwa oraz czuwa nad wykonaniem tych planów i innych przedsięwzięć obronnych w ramach całego kraju,
- 3/ występuje z inicjatywą wydania ustaw i innych przepisów dotyczących obronności oraz czuwa nad ich wykonaniem,
- 4/ wykonuje inne zadania wiążące się z obroną narodową przekazane do jego właściwości Konstytucją, ustawą o obronie narodowej i innymi przepisami oraz zlecone przez Prezydenta Republiki.

Związkowy Sekretariat do spraw Obrony Narodowej, przygotowuje materiały dla Rady, czuwa nad wykonywaniem wytycznych i zaleceń Rady oraz realizuje inne zadania zlecone przez Radę. Sekretariat i podległe mu organa wojskowe mają prawo udzielać, w miarę potrzeb, wytycznych w sprawach dotyczących obrony narodowej i należących bezpośrednio do sfery działalności terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz organizacji społecznych zajmujących się sprawami obronności, jak również żądać od nich informacji z tego zakresu.

Nad wykonywaniem zadań w dziedzinie obrony narodowej w republikach i krajach federacji czuwa „skupszczyzna”, składająca się z delegatów obywateli oraz ludzi pracy we wspólnotach pracujących i rada wykonawcza danej republiki /kraju/, a w powiatach i wspólnotach /gminach/ - skupszczyzna, powiatu lub wspólnoty. Do kierowania przedsięwzięciami z zakresu obrony narodowej przy bezpośrednim realizowaniu przepisów i środków służących obronności, skupszczyzny republik /krajów/ i niższych jednostek podziału terytorialnego powołują rady obrony narodowej. Z kolei, w celu bezpośredniego realizowania administracyjnych i szczególnych zadań w dziedzinie obrony narodowej, określonych w ustawie o obronie narodowej i w innych przepisach, oraz wykonywania decyzji i dyrektyw rad obrony narodowej - w republikach, krajach, powiatach i wspólnotach tworzy się miejscowe organa administracji do spraw obrony narodowej.

Związkowa Rada Wykonawcza na wniosek Rady Obrony Narodowej, może powołać w związkowych organach administracji, instytucjach i organizacjach delegatury wojskowe mające za zadanie koordynację prac tych organów, instytucji i organizacji - stosownie do potrzeb obrony narodowej. Związkowa Rada Wykonawcza może postanowić utworzenie delegatur wojskowych także w republikańskich i innych organach administracji, oraz w instytucjach republik.

Ogólne kierownictwo i ogólny nadzór nad służbą w obronie cywilnej na terytorium Jugosławii sprawuje Związkowy Sekretariat do spraw Obrony Narodowej. Sekretarz Stanu do spraw Obrony Narodowej koordynuje działalność organów państwowych oraz samorządów pracowniczych i innych organizacji, które zgodnie z ustawą o obronie narodowej i wydanymi na jej podstawie przepisami obowiązane są uczestniczyć w obronie cywilnej.

2. Przyjmowane w niektórych krajach kapitalistycznych rozwiązania strukturalno-organizacyjne obrony państwa.

Według poglądów zachodnich, zintegrowana obrona Zachodu składa się z globalnych przedsięwzięć militarnych planowanych w ramach paktu NATO oraz przedsięwzięć oddzielnych państw członkowskich, planowanych i realizowanych siłami narodowymi - w ramach tzw. obrony narodowej.

Rozwiązania strukturalno-organizacyjne obrony w niektórych krajach kapitalistycznych, ilustrują w sposób ogólny niżej podane przykłady.

F r a n c j a

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 1959 roku zdefiniowano pojęcie obrony następująco: "Przedmiotem obrony jest zapewnienie - w każdym czasie i okolicznościach - bezpieczeństwa, nienaruszalności terytorium i życia ludzkiego wobec wszelkich form agresji.

Wspomniane zarządzenie ustala również odrębne pojęcie obrony dyplomatycznej, ekonomicznej oraz cywilnej i militarnej, w ramach której rozróżnia się operacyjną obronę terytorium i obronę zewnętrzną.

We Francji kierownikiem przedsięwzięć obronnych państwa jest prezydent republiki. Obowiązki swoje sprawuje on za pośrednictwem Rady Ministrów lub Komitetu Obrony. Prezydent jest odpowiedzialny za całość obrony, a w wypadku konfliktu zbrojnego - za prowadzenie wojny.

Premier zapewnia realizację decyzji podjętych przez rząd lub Komitet Obrony. Bezpośrednim jego zastępcą w sprawach obrony jest minister obrony, któremu podlega Sekretariat Obrony Narodowej. Premier wydaje zarządzenia i dyrektywy konieczne do przygotowania i prowadzenia obrony terytorium kraju. W tym względzie podlega mu Międzyministerialna Komisja Operacyjnej Obrony Terytorium. Komisja ta, kierowana przez premiera lub ministra obrony, składa się z ministra spraw wewnętrznych oraz ministra finansów i gospodarki lub ich przedstawicieli. Może ona być uzupełniona innymi zainteresowanymi ministrami. Zadaniem Komisji jest m.in.:

- wypracowanie decyzji i dyrektyw zgodnych z rolą jaką ma spełniać operacyjna obrona terytorium;
- kontrola i zapewnienie koordynacji międzyministerialnej w zakresie operacyjnej obrony kraju. Każdy minister ze swej strony jest odpowiedzialny za przygotowanie i wykonanie zadań związanych z obroną w ramach swego resortu.

Minister spraw wewnętrznych przygotowuje i kieruje obroną cywilną. Koordynuje on ponadto i kontroluje działalność innych resortów ministerialnych w zakresie wykonania nakazanych zamierzeń w dziedzinie obrony cywilnej. W tym celu na szczeblu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i innych ministerstw cywilnych zostali wyznaczeni specjaliści funkcjonariusze.

Ponadto przy ministrze spraw wewnętrznych istnieje Sztab Główny Obrony Cywilnej.

Minister obrony jest odpowiedzialny za realizację polityki wojskowej oraz za zaopatrzenie i przygotowanie sił zbrojnych do wojny. Ponadto odpowiada on za takie sprawy dotyczące sił zbrojnych, jak: administracja, organizacja, użycie, pobór, uzbrojenie, wyposażenie, szkolenie i dyscyplina oraz współpraca z armiami sojuszniczymi. W zakresie operacyjnej obrony terytorium kraju minister obrony ustala plan działania tego resortu na podstawie wytycznych premiera oraz przekazuje wyznaczonym dowódcom stref obrony dyrektywy premiera rządu dotyczące planów obrony tych stref. Plany te uzupełnia on zgodnie z punktem widzenia sił zbrojnych, a następnie przedstawia je premierowi do zatwierdzenia.

Dla realizacji obowiązków w zakresie obrony terytorialnej ministrowi obrony podlega Generalny Inspektor Operacyjnej Obrony Terytorium. Na czele Inspektoratu stoi oficer w stopniu generała. W ramach instrukcji, które otrzymuje inspektor od ministra sił zbrojnych, jest on zobowiązany do:

- uczestniczenia w opracowywaniu odpowiednich planów, wytycznych i instrukcji w zakresie obrony;
- kontrolowania podległych mu instytucji wojskowych w dziedzinie wykonawstwa zarządzeń wydanych przez ministra obrony w zakresie obrony terytorialnej, jak również stanu przygotowań jednostek przeznaczonych do obrony terytorium;
- reprezentowania ministra obrony na posiedzeniach Międzyministerialnych Komisji Operacyjnej Obrony Terytorium;

- współpracy z przedstawicielem Ministra Spraw Wewnętrznych, odpowiedzialnym za obronę terytorium w zakresie kontroli współpracy organów cywilnych i wojskowych.

Inspektor generalny operacyjnej obrony terytorium staje się na wypadek wojny zastępcą naczelnego dowódcy wewnętrznego teatru działań /metropolii/.

Niemiecka Republika Federalna

Sprawy militarne NRF znajdują się w wyłącznej kompetencji rządu federalnego. Wchodzą one w zakres działania całego rządu i każdy minister jest odpowiedzialny za sprawy obrony w swoim zakresie. Ministrowi Obrony przypadają jednak najważniejsze zagadnienia militarne.

Kanclerz jest odpowiedzialny przed parlamentem za całokształt spraw obrony NRF. Określa on główne kierunki polityki militarnej rządu. W okresie wojny jest również naczelnym dowódcą sił zbrojnych.

Rada Bezpieczeństwa jest organem rządu Federalnego do spraw militarnych, wyłonionym z jego składu. Rozpatruje ona podstawowe problemy wojskowe i koordynuje ważniejsze przedsięwzięcia, realizowane w ramach poszczególnych resortów, między władzami cywilnymi i wojskowymi.

Minister obrony jest członkiem rządu federalnego i rady bezpieczeństwa. W czasie pokoju piastuje również stanowisko naczelnego dowódcy sił zbrojnych. Jest on odpowiedzialny przed kanclerzem i parlamentem za stan rozwoju, uzbrojenia, wyszkolenia i gotowości bojowej Bundeswehry. Poza tym do jego kompetencji należy administracja wojskowa oraz problemy techniki i gospodarki wojennej.

Ministerstwo obrony jest organem wykonawczym rządu federalnego i podlega bezpośrednio ministrowi obrony. Składa się ono z trzech pionów - wojskowego, techniki i ekonomiki oraz administracyjno-propagandowego. W skład pionu wojskowego wchodzi: generalny inspektor Bundeswehry wraz z głównym sztabem sił zbrojnych, inspektorzy rodzajów sił zbrojnych i służby medyczno-sanitarnej ze swoimi sztabami.

Organem wykonawczym w ministerstwie obrony jest utworzony w 1969 r. oddział do spraw planowania i studiów polityczno-strategicznych.

Również w centrum uwagi rządu NRF jest obrona cywilna, organizacyjnie podporządkowana ministrowi spraw wewnętrznych.

Ważnym też elementem procesu przygotowań wojennych NRF, jest ustawodawstwo stanu wyjątkowego, którego ostateczne uchwalenie w 1969 r. ma duże znaczenie polityczne i wojskowe. Jednym z najważniejszych problemów, które zostały w tym ustawodawstwie uregulowane jest m.in. postanowienie dotyczące definicji oraz trybu i sposobu ogłaszania i wprowadzania w życie stanu wyjątkowego w tym również stanu wojny, a także utworzenie w okresie pokoju "parlamentu stanu wyjątkowego" /ok. 30 osób/, który w okresie stanu wyjątkowego i wojny przejmie funkcje Bundestagu.

D a n i a

Duńczycy przyjęli w swych zamierzeniach obronnych określenie robocze "obrona totalna", która w najogólniejszym ujęciu obejmuje całokształt przedsięwzięć w płaszczyźnie militarnej, ekonomicznej, cywilno-administracyjnej i polityczno-psychologicznej. Obrona ta

została podzielona pod względem organizacyjnym na cztery elementy składowe: obronę wojskową, cywilną, ekonomiczną i psychologiczną.

Centralne kierownictwo obroną spoczywa w ręku rządu /formalnie naczelnym dowódcą jest król/.

Dania nie posiada jednolitego centralnego organu spełniającego funkcję nadrzędną w stosunku do wszystkich czterech części składowych obrony totalnej.

Powołany został natomiast - na mocy ustawy nr 342 z 1959 r. Sekretariat Gotowości Cywilnej, na który nałożono obowiązek planowania i koordynacji działalności cywilnej członków obrony totalnej, to jest obrony cywilnej, ekonomicznej i psychologicznej.

Sekretariat podlegał początkowo premierowi rządu, a następnie został podporządkowany ministrowi spraw wewnętrznych.

Do zadań Sekretariatu należy także planowanie i prowadzenie ćwiczeń, opracowywanie wniosków i doświadczeń oraz planowanie działalności w tych dziedzinach ekonomiki i administracji państwowej, które nie znajdują się w gestii bezpośrednich zainteresowań poszczególnych ministerstw, czy innych organów.

W 1961 r. została utworzona tzw. Komisja Koordynacyjna do spraw gotowości cywilnej, spełniająca funkcje organu doradczego Sekretariatu. W skład komisji wchodzi przedstawiciele ministerstw najbardziej zainteresowanych problematyką przygotowań obronnych na wypadek wojny. Komisja spełnia również rolę organu łącznikowego pomiędzy Sekretariatem Gotowości Cywilnej a odpowiednimi komitetami cywilnymi w kierownictwie NATO /w zakresie przygotowań do obrony w sektorze cywilnym/.

Terytorium Danii dzieli się z punktu widzenia obrony totalnej na dwie strefy /zachodnią i wschodnią/ i osiem okręgów. Strefa zachodnia obejmuje Półwysep Jutlandzki i wyspę Fionię, natomiast strefa wschodnia - pozostałe wyspy duńskie włącznie z Zelandią.

Wielka Brytania

W myśl konstytucji, najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Wielkiej Brytanii jest król. Faktycznie jednak rola króla w kierowaniu siłami zbrojnymi ogranicza się do oficjalnych wystąpień w czasie uroczystości wojskowych /parady, wręczenie sztandarów itp./, podpisywania rozkazów o awansach i wręczenie nagród. Natomiast rzeczywistą odpowiedzialność za bezpieczeństwo kraju i stan sił zbrojnych ponoszą premier i ministrowie.

Przygotowanie kraju do wojny i kierowanie siłami zbrojnymi należy do obowiązków gabinetu ministrów. Sprawuje on te funkcje przez komitet obrony i polityki zamorskiej oraz przez ministerstwo obrony. Komitet obrony i polityki zamorskiej jest wyższym organem kierowniczym sił zbrojnych. Ustala on ogólne kierunki rozwoju sił zbrojnych oraz koordynuje działalność wszystkich ministerstw i departamentów w dziedzinie przygotowań kraju do wojny.

W skład komitetu obrony i polityki zamorskiej wchodzi: premier /przewodniczący/, minister obrony, minister spraw wewnętrznych, minister spraw zagranicznych, minister finansów, minister do spraw wspólnoty brytyjskiej i minister pracy.

W zależności od potrzeb, w pracach komitetu obrony i polityki zamorskiej mogą uczestniczyć również ministrowie i dowódcy wojskowi.

Do opracowania specjalnych zagadnień dotyczących przygotowania kraju do wojny, komitet obrony i polityki zamorskiej powołuje stałe i tymczasowe komitety i podkomitety, w skład których wchodzi specjaliści rodzajów sił zbrojnych i zainteresowanych instytucji cywilnych.

Operacyjne kierownictwo nad siłami zbrojnymi sprawuje rada obrony, zorganizowana na szczeblu ministerstwa obrony.

Naczelnym zaś organem dowodzenia wszystkich organizacji obrony cywilnej jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Problematyką obrony cywilnej w Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zajmuje się również specjalnie do tego celu utworzony Komitet Propagandy i Rekrutacji oraz Połączony Komitet Planowania Obrony Cywilnej.

x

x

x

Jak wynika z przedstawionych przykładów, struktura organizacyjna kierowania obroną w poszczególnych państwach jest odmienna. Istnieją różnice generalne lub odnoszące się jedynie do niektórych szczegółów rozwiązań organizacyjnych. Zarysowują się także wyraźne podobieństwa.

Generalna odmienność powstaje zasadniczo na tle a także wobec różnic ustrojowych i istnieje ona w rozwiązaniach zadaniowych oraz organizacyjnych pomiędzy strukturami obronnymi państw socjalistycznych a rozwiązaniami przyjmowanymi w państwach kapitalistycznych. Natomiast występujące różnice, dotyczące niektórych rozwiązań w generalnie podobnych strukturach, powstają jedynie wobec niektórych szczególnych właściwości gospodarczych, geograficznych lub wynikających z położenia kraju na europejskim teatrze działań wojennych.

W przyjmowanych rozwiązaniach organizacyjnych dominuje podobna dla wielu państw zasada powoływania specjalnych organów państwowych właściwych w sprawach przygotowań obronnych oraz dotyczących kierowania sprawami obrony podczas zagrożenia bezpieczeństwa i wojny. W wielu spośród państw traktujących w sposób szczególny o sprawach obrony terytorialnej, obok problematyki militarnej, realizowanej z użyciem sił zbrojnych, na pierwsze miejsce wysunięto zagadnienie tzw. obrony cywilnej, realizowane poprzez odpowiednio wyspecjalizowane organy.

NIEKTÓRE WNIOSKI I MOŻLIWOŚCI DAJSZYCH ROZWIĄZAŃ

Rzeczowa realizacja poszczególnych zadań obronnych, stosownie do przyjętych ustaleń organizacyjnych, przebiega w układzie resortowym z zachowaniem określonej funkcji w zakresie poziomej koordynacji i nadzoru sprawowanych przez kierowników działów - członków komitetów obrony poszczególnych szczebli. Wieloletnie doświadczenia i wnioski w tym zakresie wskazują o potrzebie zmiany rozwiązania właściwości członków komitetów obrony - kierowników działów tych komitetów, następującej z przechodzeniem na działalność wojenną. Osoby takie, w czasie pokoju przygotowują poszczególne resorty i instytucje pod względem organizacyjnym i funkcjonalnym do działalności w wojennym systemie kierowania i zarządzania. W czasie wojny funkcje kierowników działów wydają się przekształcać w nadzór i koordynację zadań realizowanych na rzecz sił zbrojnych oraz obrony militarnej i cywilnej obszaru kraju a także na rzecz zabezpieczenia ciągłości pracy gospodarki narodowej, stosownie do decyzji KOK, jako najwyższego, poza Radą Państwa, organu. Przyjęcie na czas wojny instytucji

"kierownik działu", dosłownie wg właściwości czasu pokojowego, wywołuje potrzebę wprowadzenia w wojennym systemie kierowania ogniwa pośredniego i dysponowania w konsekwencji, zwłaszcza na szczeblu centralnym, odrębnymi i odpowiednio zabezpieczonymi stanowiskami kierowania.

Praca kierownika działu, jako członka Komitetu Obrony - organu kolegiального - wydaje się nie wymagać odrębnego stanowiska kierowania. Doświadczenia w tym zakresie wskazują również, wobec pełnej reprezentacji Sekretariatu, jako organu zabezpieczającego również pracę poszczególnych członków komitetu, na niecelowość posiadania odrębnych w czasie wojny organów pracy - sekretariatów kierowników działów.

Sugestie w tym zakresie, zmierzające do poprawienia właściwości wojennej struktury kierowania i zarządzania, wymagają dodatkowego szczegółowego przebadania w drodze próbnych, odpowiednio zvariantowanych ćwiczeń sprawdzających. Jednoczesna konfrontacja kilku wariantów powinna doprowadzić do przyjęcia najbardziej konstruktywnego rozwiązania, zapewniającego szczególną operatywność działania w czasie wojny przy minimalnych zmianach organizacyjnych lub nawet bez jakichkolwiek zmian. Wariant takiego schematu działania przedstawia załącznik do niniejszego skryptu.

W miarę zdobywanych doświadczeń oraz konfrontowania tych doświadczeń w drodze zagranicznych konsultacji, zarysowuje się w perspektywie również celowość zrewidowania dotychczasowych pojęć i zasad działania w zakresie ochrony ludności i omówionej w niniejszym skrypcie - powszechnej samoobrony. Ta specyficzna i nadzwyczaj ważna dziedzina przygotowań obronnych, zasługuje na szczególną uwagę i rozważenie możliwości ujednoczenia procesów przebiegających obecnie w sposób zdecentralizowany zwłaszcza w zakresie:

- powszechnego systemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniu uderzeniami z powietrza, skażeniami i zakażeniami,
- systemu wykrywania wybuchów jądrowych oraz skażeń promieniotwórczych, chemicznych i skażeń biologicznych,
- planowania i osiągnięcia kompleksowej gotowości określonych form i środków zbiorowej oraz indywidualnej ochrony ludności, żywności, wody, zwierząt i paszy, a także dóbr kultury narodowej przed współczesnymi środkami rażenia,
- planowania jednolitej działalności niezbędnych, określonych sił i środków ratownictwa i sposobów ochrony ludności cywilnej oraz osiągnięcia w tym zakresie gotowości obronnej według skoordynowanych planów centralnych i terenowych,
- planowania i realizacji masowego szkolenia, obronnie zorganizowanej ludności w zakresie powszechnej samoobrony, wykonywanego przy udziale stowarzyszeń wyższej użyteczności o charakterze paramilitarnym.

Analiza dotychczasowych przygotowań w tym zakresie, wskazuje możliwość sterowania sprawami kompleksowo widzianej ochrony ludności poprzez wykorzystanie obecnie funkcjonujących organów na szczeblu centralnym oraz wojewódzkim i powiatowym.

Doświadczenia przebytej drogi w sprawach budowy struktury organizacyjnej naszej obronności oraz funkcjonowania systemu obrony terytorium kraju wskazują na to, że rozwiązań w tym zakresie, a zwłaszcza w sprawach kierowania i zarządzania, nie można traktować jako rozwiązania ostateczne. Znajdujemy się stale w fazie doskonalenia systemu obronnego. Należy zakładać, że jest to proces ciągły, bowiem obronność i występujące w niej środki, znajdują się

w ścisłym związku z pokojowym rozwojem społeczno-gospodarczym kraju oraz wzrostem jego sił wytwórczych i obywatelskiej świadomości. Te ostatnie, systematycznie wnosząc nowe elementy, możliwości i potrzeby, wywierały i wywierają wpływ na przyjmowane rozwiązania zadaniowe oraz strukturalno-organizacyjne w założonym na czas wojny systemie obronnym państwa.

Materiały źródłowe i pomocnicze

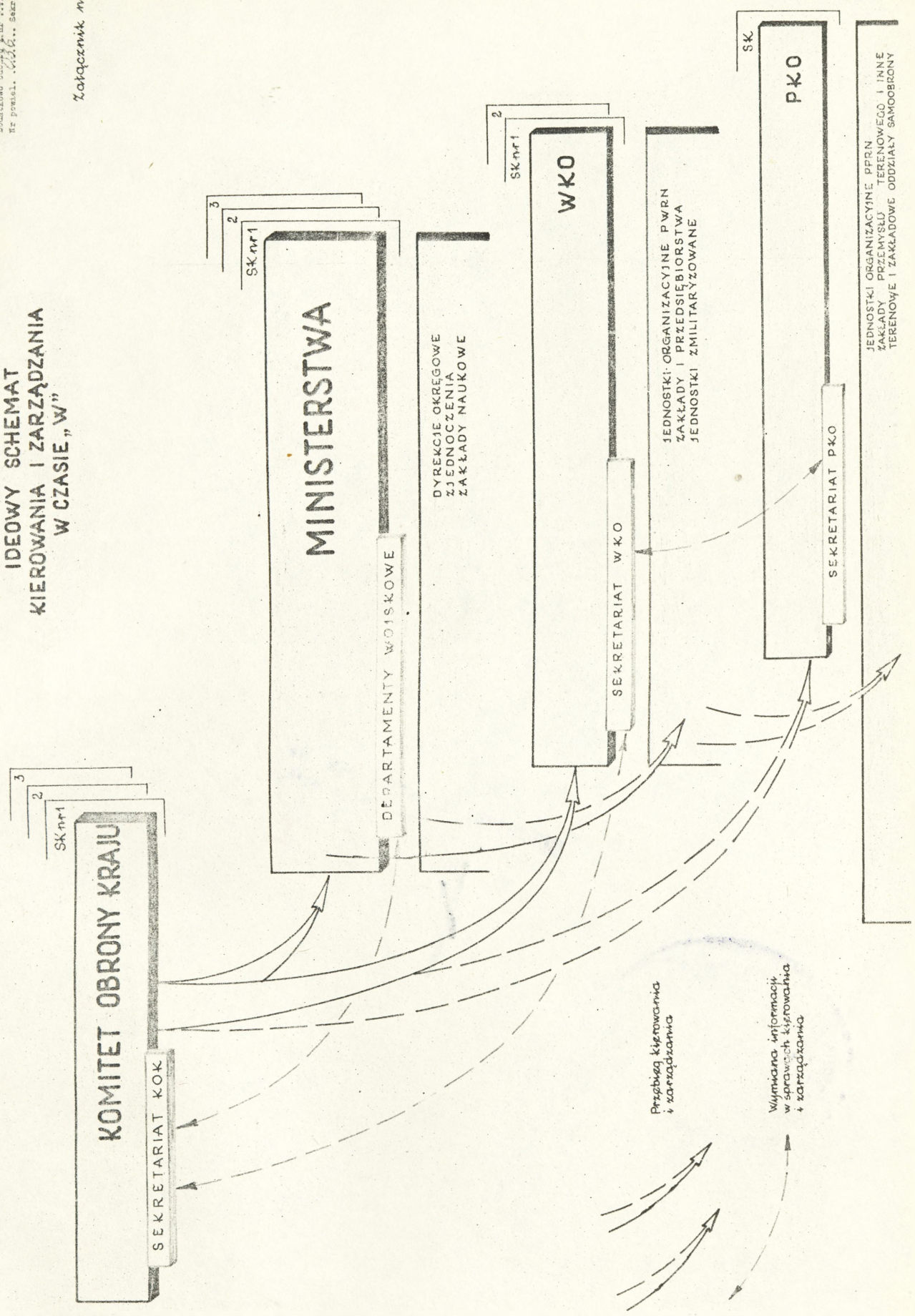
1. Bolesław CHOCHA. Obrona Terytorium Kraju. Wyd. MON 1965
2. Henryk MICHALSKI. Strategia i taktyka obrony terytorium kraju. Wyd. MON 1965
3. A. ŁAGOWSKI. Strategia i ekonomika. Wyd. MON 1959
4. W. KAWALEC. Okręgi przemysłowe i regiony ekonomiczne w Polsce. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne 1965
5. O powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wyd. MON 1968
6. Przegląd zagraniczny obrony cywilnej nr 3/13/1969 MON 1969 Rok VII
7. Problemy OTK niektórych państw kapitalistycznych. MON 1968
8. Informator o siłach zbrojnych NRF - organizacja, uzbrojenie i sprzęt. MON 1964
9. Informator o siłach zbrojnych Wielkiej Brytanii. MON 1966
10. Biuletyn Informacyjny Nr 1/70 Zarząd II Sztabu Generalnego

Dodatkowo do: 1. 1981/1982
Nr 101/102... Sekr. XIX

Załącznik nr

IDEOWY SCHEMAT KIEROWANIA I ZARZĄDZANIA W CZASIE "W"

WARIANT

Przebieg kierowania
i zarządzania

Wymiana informacji
w sprawach kierowania
i zarządzania

JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE PWRN
ZAKŁADY PRZEMYSŁU TERENOWEGO I INNE
TERENOWE I ZAKŁADOWE ODDZIAŁY SAMOBRONY

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Działu Zbiorów Specjalnych
Nr arch. _____

240817

